

Symposium 31 mei 2026: *Lokale lens op de Tweede Wereldoorlog*

José Niekus

Bart van der Steen, van de commissie Dirk van Eck van Historische Vereniging Oud Leiden (HVOL), verwelkomt de meer dan 50 aanwezigen en vertelt over het hoe en waarom van dit symposium. Sinds 2014 zet Rijnlandse Geschiedenis zich in voor samenhang in de regionale geschiedenis. Bij HVOL, van oudsher gericht op de stad, zien we de opkomst van wijkgeschiedenissen. Waarin verschillen de genres van elkaar, waar komen ze overeen, waar bijt het, waar schuurt het. Het thema is de Tweede Wereldoorlog. Er zijn drie sprekers: *Ruurd Kok*, die schreef over *Sporen van de Tweede Wereldoorlog*, *Bart van der Boom*, gepromoveerd op onderzoek naar Tweede wereldoorlog in Den Haag en *Marion van Dongen* die een geschiedenis van de Leidse wijk Cronestein aan het schrijven is. Zij zullen beginnen met iets te vertellen over hun onderzoek. Daarna stelt Bart van der Steen vragen aan de drie sprekers, die ook op elkaar zullen reageren, waaraan de zaal vervolgens mee kan doen.

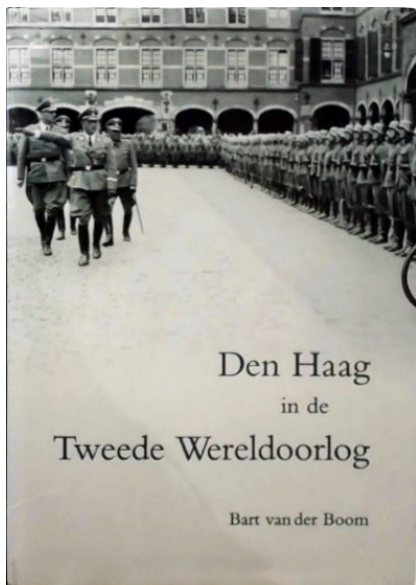
Afb. 1 Rijnsburgerweg 80, eind mei 1944

Als eerste spreker neemt archeoloog en journalist **Ruurd Kok** het woord. Zijn interesse geldt de tastbare sporen van het verleden en de verhalen die daarachter schuilgaan. Aan de hand van foto's, oorlogsdagboeken en luchtbeelden laat hij zien hoe de oorlog nog altijd zichtbaar is in het landschap rond Leiden.

Een foto van een woning aan de Rijnsburgerweg, die eind mei 1944 door de Duitsers

werd ontruimd, vormt het vertrekpunt. Om een vrij schootsveld te creëren werden hier twaalf huizen gesloopt. De littekens van die ingreep zijn nog steeds herkenbaar. Ook bij de Wassenaarsweg zijn sporen van de Duitse verdediging bewaard gebleven. Sportvelden werden omgevormd tot militaire stellingen en bestaande waterlopen tot tankgrachten; een stuk daarvan is naast Hogeschool Leiden nog altijd zichtbaar.

Kok plaatst deze lokale voorbeelden vervolgens in een breder perspectief. Op geallieerde kaarten is te zien hoe de verdedigingswerken rond Leiden deel uitmaakten van de Atlantikwall, het omvangrijke Duitse verdedigingssysteem langs de West-Europese kust. Zo verbindt hij een verdwenen huizenrij aan de Rijnsburgerweg met de Duitse angst voor een geallieerde invasie en daarmee met de grotere geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.

Afb. 2 Boekomslag van de
publieksuitgave (1995)

Bart van der Boom, wetenschappelijk medewerker aan de Universiteit Leiden, stelt een prikkelende vraag: wat heeft de wetenschap eigenlijk aan onderzoek naar afzonderlijke steden in de Tweede Wereldoorlog? Hoewel hij zelf promoveerde op onderzoek naar Den Haag tijdens de bezetting, noemt hij stadsgeschiedenissen een weinig vruchtbaar genre. Volgens hem behandelen ze doorgaans te veel uiteenlopende onderwerpen, waardoor scherpe inzichten uitblijven. Van der Boom contrasteert dit met studies die zich op één duidelijk afgebakend thema richten. Zo noemt hij onderzoek naar de Amsterdamse politie tijdens de oorlog en een studie naar de Jodenvervolging in Limburg. Juist doordat deze werken een sterke analytische vraag stellen, leveren zij nieuwe wetenschappelijke inzichten op. In het Limburgse onderzoek staat bijvoorbeeld de vraag centraal waarom de

overlevingskansen van Joden per regio zo sterk verschilden.

Daarmee raakt Van der Boom aan een fundamenteel verschil tussen wetenschappelijke en lokale geschiedschrijving. Lokale historici richten zich vooral op de vraag wat er is gebeurd, terwijl wetenschappers vooral willen begrijpen waarom iets gebeurde. Voor hen die een plek kennen, is de reconstructie van gebeurtenissen vaak al waardevol genoeg. Wetenschappelijk onderzoek daarentegen probeert lokale ontwikkelingen in een bredere context te plaatsen en zo bij te dragen aan een groter historisch begrip.

Marion van Dongen, bestuurder van Diogenes en voorzitter van wijkvereniging Cronestein, vertelt over haar onderzoek naar de geschiedenis van de wijk, dat zij samen met Hanneke van Veen uitvoert. Haar belangstelling werd gewekt door een verhaal van de zoon van een voormalige bewoner van haar huis. Die vertelde over een verborgen luik dat zijn vader tijdens de oorlog had aangebracht om zich te kunnen verschuilen voor Duitse razzia's.

Aan de hand van kaarten laat Van Dongen zien hoe anders Cronestein er tijdens de oorlog uitzag. De wijk, nu een snelgroeende wijk, bestond toen uit slechts enkele woningen en bedrijven aan de rand van de stad, omgeven door polders en met weinig verbindingen naar Leiden. Omdat over de oorlogsgeschiedenis van de wijk nog weinig bekend is, vormen herinneringen van bewoners een belangrijke bron. Samen met Van Veen verzamelde zij interviews en persoonlijke verhalen, aangevuld met archiefonderzoek, kranten, politierapporten en lokale publicaties. Juist de combinatie van mondelinge geschiedenis en geschreven bronnen levert een gedetailleerd beeld op van het dagelijks leven in de wijk tijdens de bezetting. De resultaten zullen worden opgenomen in een boek over de

Afb. 3 een stukje Cronestein

geschiedenis van Cronestein, waarvan de Tweede Wereldoorlog een afzonderlijk hoofdstuk vormt.

Vragen en discussie

In de levendige discussie die volgde, stonden drie vragen centraal: voor wie schrijf je geschiedenis, wat is de verhouding tussen beschrijving en analyse, en hoe verhouden lokale en wetenschappelijke geschiedschrijving zich tot elkaar?

Afb. 4 vlnr: Marion van Dongen, Bart van der Boom, Ruurd Kok en Bart van der Steen

De sprekers bleken verschillende doelgroepen voor ogen te hebben. Ruurd Kok schrijft vooral voor lezers van het Leidsch Dagblad en een breder geïnteresseerd publiek. Daarbij zoekt hij voortdurend naar een balans tussen een toegankelijk verhaal en historische nauwkeurigheid. Marion van Dongen richt zich met haar wijkgeschiedenis van Cronestein in de eerste plaats op bewoners en oud-bewoners van de wijk. Haar boek heeft geen wetenschappelijke pretentie, maar wil de geschiedenis van een weinig onderzochte buurt zichtbaar maken. Bart van der Boom benadrukte juist het belang van een scherpe

onderzoeksvraag en stelde dat wetenschappelijke studies vaak meer opleveren wanneer zij zich op één onderwerp concentreren.

Verschillende aanwezigen plaatsten vraagtekens bij een al te scherp onderscheid tussen lokale en academische geschiedenis. *Leo van Stein* wees erop dat belangstelling voor geschiedenis vaak begint bij de behoefte om de eigen omgeving en samenleving beter te begrijpen. *Cor Smit* benadrukte dat buurt- en stadsgeschiedenis de grote geschiedenis een menselijk gezicht geven, terwijl lokale studies tegelijk bouwstenen kunnen leveren voor bredere wetenschappelijke inzichten.

Ook de vraag naar de wisselwerking tussen verschillende schaalniveaus kwam terug. *Hans Blom* merkte op dat de oorlog niet op lokaal niveau ontstond, maar van buitenaf op steden en dorpen afkwam. Tegelijkertijd wees Ruurd Kok erop dat mensen lokaal heel verschillend reageerden op dezelfde omstandigheden. Juist door tussen het lokale en het nationale niveau te schakelen, ontstaan nieuwe vragen en inzichten.

Aan het einde van de middag tekende zich dan ook geen scherpe tegenstelling af tussen de 'kleine' en de 'grote' geschiedenis. Eerder ontstond het beeld van twee benaderingen die elkaar aanvullen: lokale geschiedenis levert de verhalen, ervaringen en details, terwijl wetenschappelijk onderzoek helpt deze in een bredere context te plaatsen. Daarmee werden niet zozeer antwoorden gevonden als wel nieuwe vragen opgeworpen – een passend resultaat van een geanimeerde en inspirerende bijeenkomst.

15 juni 2026